

Shrnutí

Zapomenuté oběti: Mezinárodní konference k situaci obětí zločinů/násilí z nenávisti a pomoci těmto obětem v České republice

Problematice obětí zločinů a násilí z nenávisti se ve dnech 22. a 23. dubna 2010 věnovala mezinárodní konference „Zapomenuté oběti“. Konala se v pražském Goethe Institutu pod záštitou premiéra České republiky Jana Fischera a organizovaly ji **Nadace Forum 2000, Nadace „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft“, In IUSTITIA, o.s. a Kulturbüro Sachsen e.V.** Zúčastnili se odborníci na danou problematiku mj. z Německa, Ruska, Ukrajiny, Rumunska, Slovenska, Maďarska či Polska.

Důležitou součástí konference byla prezentace výsledků výzkumného projektu „Zločiny z nenávisti – Zapomenuté oběti“, který v České republice díky finanční podpoře nadace **EVZ** provedly organizace **Kulturbüro Sachsen e.V., In IUSTITIA, o.s., Tolerance a občanská společnost, o.s. a Romea, o.s.**

Čtvrtek 22. dubna 2010

Konferenci zahájili **Oldřich Černý**, výkonný ředitel Nadace Forum 2000, a ředitel Goethe Institutu **Heinrich Blömeke**. Programový ředitel Nadace EVZ **Ralf Possekel** uvedl, kterak se útokům proti menšinám v Německu věnují občanské iniciativy, podporované vládou.

První příspěvek měla **Klára Kalibová** z nevládní organizace In IUSTITIA, která prezentovala hlavní úskalí výzkumu. Přední potíží je podle Kalibové neexistence jednotné definice násilí či zločinu z nenávisti, v každém kontextu jsou pojímány odlišně. Přiklání se tedy k používání termínu „*násilí z nenávisti*“, neboť ne každý takový akt je trestný; a nejedná se jen o fyzické násilí, ale i o verbální, neverbální atd. Dalším úskalím je, že se jim v tuzemsku nevěnují žádné zvláštní výzkumy, na rozdíl od západní Evropy či USA, kde má tato komplexní problematika již nějakou tradici.

Výzkum potvrdil, že nejohroženější skupinou v tomto ohledu jsou v ČR Romové, za nimi je (byť se to nepodařilo pevně prokázat) patrně alternativní mládež, aktivizovaná proti rasismu a extremismu. Zvláštní postavení pak má gay, lesbická, bisexuální a transgender komunita, sexuální identita/orientace není českým trestním řádem uznána za motiv nenávisti.

Za Kulturbüro Sachsen přiblížil formální stránku výzkumu i některé další výsledky **Miroslav Bohdál**. Potvrdil, že se problematice násilí z nenávisti v ČR nikdo systematicky nevěnuje a tedy ani neexistují žádná průkazná data. Také rozvinul tezi K. Kalibové, že většinu násilí z nenávisti mají na svědomí „*obyčejní*“ lidé, nikoli extremisté.

Michael Kocáb, bývalý ministr pro lidská práva, představil některé iniciativy a strategie, kterými se státní správa snaží reagovat na výše jmenované nedostatky. V některých ohledech je skeptický, kladně však hodnotil například rychlou reakci státu na žhářský útok ve Vítkově.

Právník **František Valeš** dále rozvinul debatu o definicích násilí z nenávisti, ale i pojmů jako skupina či násilí obecně. „*Násilí z nenávisti vnímáme jako takové násilí, kde hlavním, nebo jediným motivem pachatele vůči oběti je příslušnost oběti k určité skupině osob.*“ Má dva dopady: bezprostřední útok na oběť, z druhé strany je ale útokem na skupinu jako takovou. Oběti mnohdy vnímají tyto útoky jako nijak překvapivou notorietu, mají strach z vyšetřování, neboť se cítí marginalizovány.

S konceptem násilí z nenávisti nesouhlasil novinář **Petr Uhl**, neboť velká část nenávistného jednání nejsou násilné činy, nýbrž verbální. „*Věci, které jsou mi velice protivné, nemusejí být trestné činy.*“ Česká společnost si podle něj neuvědomuje, jak je sama rasistická, za rasismus považuje jen extrémní násilí.

V následné diskusi padaly dotazy na pojetí násilí z nenávisti v USA i na dopad nového českého antidiskriminačního zákona.

Workshop č. 1, vedený představitelkou Ligy lidských práv **Zuzanou Candigliotou** a zástupcem Evropského centra pro romská práva **Stanislavem Danielem**, se zabýval především rolí policie a policejního vyšetřování v případech násilí z nenávisti. Oba hlavní panelisté se shodli, že je potřeba změnit přístup k romské populaci a snažit se ji více integrovat do společnosti. Stanislav Daniel ilustroval problém vlastním příběhem, kdy jej na Slovensku nepustili do klubu proto, že je Rom. Policie ničemu nepomohla a vyšetřování po čase smetla ze stolu. Panelisté doporučili zaměstnávat u policie Romy, kteří by lépe rozuměli těmto problémům a byli by důvěryhodnější pro romskou menšinu.

Druhý seminář se věnoval přímo romské problematice v české společnosti. Moderátorka **Jarmila Balážová** podnítila živou diskusi o diskriminaci, násilí z nenávisti i extremismu, se kterým se romská menšina v Česku potýká. Byla též zmíněna segregace ve školství, „*za kterou je skrytý rasismus,*“ jak řekl **Karel Holomek**. **Lucie Horváthová** zdůraznila, že nástroje v právním i sociálním systému existují, jen je potřeba je více využívat. V tomto kontextu jsou důležité vize a účast mladých lidí, podtrhl **Martin Šimáček**.

Třetí workshop se věnoval násilí proti příslušníkům LGBT komunity v ČR, Polsku a na Ukrajině. Výzkumy potvrzují, že se jen málo těchto obětí obrací na policii či úřady – oběti se bojí homofobních reakcí. „*Homofobie je pořád všudypřítomná ve společnosti – lidé stále mohou být vyhozeni z práce kvůli své homosexuální orientaci,*“ komentoval **Serhiy Ponomaryov**. Ve všech třech zemích jsou špatné zkušenosti s queer průvodci, které policie neochránila před pravicovými extremisty, či dokonce přímo zasáhla proti nim. **Jan Swierszcz** uvedl dobrý příklad z Liverpoolu, kde se policie na podobné případy cvičí a buduje vstřícnou image vůči gayům.

Workshop s tématem antisemitismu, vedený **Irenou Kalhousovou** a **Michalem Franklem**, probíhal v duchu vymezení antisemitismu v České republice a Evropě. Po několika příkladech z evropských politických karikatur se diskuse přesunula na stát Izrael a vnímání této problematiky mladými intelektuály. Fenomén „*nového antisemitismu*“ spočívá podle diskutujících v tom, že právě tito mladí podporují vznikající státy na národnostním základě, avšak jen do té doby, než se začne jednat o utváření státu židovského. Poté panelisté polemizovali, zda narůstající zájem médií o antisemitismus nepřivolává další antisemitské projevy a jakou roli by v této problematice měly hrát neziskové organizace.

Legislativu proti extremismům i zločinům z nenávisti srovnávali v pátém workshopu **Kati Lang**, **Alexander Verkhovsky** a **Klára Kalibová**. V Německu je zvláštní situace, kdy násilné zločiny z nenávisti nejsou právně nijak podchyceny, nicméně platí přísné zákony proti nenávistným slovním projevům. Rusko zase mnohými zákony disponuje, ty však nejsou v praxi uplatňovány. Problémem jsou netransparentní úřady, situace v policii se však podle Verkhovského postupně zlepšuje. Kalibová pak poukázala na druhou stranu

mince, tj. fakt, že zákony proti nenávisti mohou omezovat občanské svobody. Z diskuse vyplynulo, že záleží na síle občanské společnosti, jestli takové zákony potřebuje, či nikoli. V současnosti je otázkou, jestli kvůli rozvoji internetu mají vůbec ještě smysl.

Pátek 23. dubna 2010

Druhý den otevřel **Dominique John** prezentací o činnosti organizací, které pracují s oběťmi násilných činů krajní pravice, a o nedávných změnách politického diskursu v Německu. Budoucnost těchto organizací je nejistá, neboť nová pravicová vláda upozorňuje rovněž na násilí spojené s krajní levicí a politická podpora obětem z marginalizovaných skupin by mohla oslabit. I tak zůstal optimistický: „*Víme, co děláme, naše výzkumy nabízí hodnotná data akademikům i médiím a to nás posiluje.*“

První workshop pátečního dne se věnoval nevládním organizacím monitorujícím zločiny z nenávisti. Panelisté **Agnieszka Mikulska** a **Stanislav Daniel** zdůraznili potřebu monitorovat policejní vyšetřování těchto zločinů, mnohdy policie není ani schopná nenávistí motivované násilí rozlišit. Tato otázka dominovala debatě i nadále, spolu s problémem nedostatečných zdrojů neziskových organizací či potřebou sdílet data a výsledky výzkumů.

Tématem druhého workshopu byla pomoc obětem. **Irena Biháriová** představila organizaci Ľudia proti rasizmu, která na Slovensku organizuje zesměšňující kampaně proti pravicovým extremistům. „*Také v českých školách je velká potřeba mediální výchovy, aby studenti byli schopni správně vyhodnocovat informace, které k nim z médií přicházejí. Výzkumy dokazují, že čeští studenti a žáci zastávají netolerantní názory,*“ uvedla **Klára Laurenčíková** z českého ministerstva školství.

Diskutující se shodli na tom, že je nutné všeobecně pozvednout status obětí nenávistných zločinů. Oběť se často bojí ohlásit zločin, aby se nesečkala s xenofobní reakcí. „*Ruská společnost je velmi nepřátelská a xenofobní, sama bych se coby oběť bála jít na policii,*“ prohlásila **Marie Manotskova** z ruského centra SOVA.

Třetí workshop byl věnován prevenci. **Maria Grjasnow** představila Síť pro demokracii a odvahu, která pořádá semináře na německých středních školách. O předsudcích či xenofobii se studenty nediskutují autority, nýbrž stejně mladí školení dobrovolníci. Situaci v Rumunsku přiblížila **Monica Vasile**, hovořila zejména o problému segregace romských dětí ve školách. V tomto směru pokračovala i diskuse, účastníci rovněž otevřeli téma médií a politiky.

Konference skočila panelovou diskusí, ve které se mluvilo o řadě iniciativ proti násilí z nenávisti. Panelisté s publikem diskutovali o zkušenostech z vládního i nevládního sektoru, otázkách finanční podpory, roli médií i vlády. „*Pokud chceme kritizovat, musíme se zapojit,*“ připomněla **Viktória Mlynářčíková** z OSF Slovensko nutnost nevládního sektoru podílet se na vytváření politik. Debatující vznesli četnou kritiku, od značné míry nečinnosti na jedné straně po planá a zbytečná úsilí na straně druhé. Nicméně nešlo jen o kritiku, **Jan Urban** konstatoval, že posledních dvacet let přineslo české společnosti výrazný pokrok. Neměli bychom však polevovat, pokračoval, jde o stálý boj – nepohneme-li se my, pohnou se nacisté.

„*Pokud cílem této konference bylo, aby se tu lidé sešli, lépe se poznali, vyměnili si názory a zkušenosti dohodli se na spolupráci, pak jsem přesvědčen, že konference tento svůj účel splnila,*“ konstatoval na závěr **Oldřich Černý**.